

Ali je to narodno gospodarno in strokovno modro?

Franc PERKO*

1 UVOD

Gozdovi imajo v energetske in surovinske revni Sloveniji, kot obnovljivo naravno bogastvo, poleg ekološke in socialne tudi pomembno proizvodno vlogo. Vse večji pomen ekološke in socialne vloge gozda ne zmanjšuje njene lesnoproizvodne funkcije, postavlja jo le na nove, zahtevnejše temelje, ki zahtevajo bolj strokovno poglobljeno, načrtno in mnogo bolj naravi prilagojeno delo z njim, ne pa prepuščanje stihiji (z izgovori, da ga prepuščamo naravi).

V zadnjih letih se slabšajo rezultati gospodarjenja z državnimi gozdovi (FERLIN 1998, WINKLER / MARENČE 1998), hkrati pa se v njih ne izvaja več načrtovani obseg gozdnogojitvenih del (GRETZ 1998), primanjkuje pa tudi sredstev za gradnjo in vzdrževanje gozdnih prometnic. Poleg številnih ujm, ki povečujejo stroške gospodarjenja, pa k negativnim trendom prav gotovo nekaj doprinesejo tudi nizke sečnje, ki v gozdovih zaostajajo za načrtovanimi z območnimi gozdno-gospodarskimi načrti za obdobje 1991-2000.

2 GIBANJE SEČENJ V ZADNJIH ŠESTDESETIH LETIH

Za obdobje zadnjih petdeset (šestdeset) let so na razpolago dovolj zanesljivi podatki o gozdnih fondih in poseku v slovenskih gozdovih. Mogoče je prav ob relativno nizkih sečnjah v zadnjih letih primerno pogledati v preteklost in gozdarski javnosti predstaviti nekaj podatkov o tem.

Turk (1959) navaja podatek, da se je v zadnjem desetletju pred drugo svetovno vojno na območju sedanje Slovenije sekalo okrog 3.000.000 do 3.200.000 bruto kubičnih metrov lesa, kar je pomenilo približno 110 do 115 % prirastka.

Med vojno naši gozdovi niso bili pretirano izkoriščani. Hitro se razvijajoči partizanski odpor je preprečil ali vsaj močno otežil pretirano izkoriščanje gozdov. Edino gozdovi ob glavnih prometnih žilah in ob okupatorjevih postojankah so toliko bolj trpeli. Ocena je, da v medvojnem obdobju posek ni presegal prirastka gozdov. V prvih dveh letih po vojni, 1945 in 1946 leta, v obdobju prve povojne obnove, eksploatacije gozdov

Preglednica 1: Sečnja v Sloveniji v bruto m³ in odnos poseka do prirastka in lesne zaloge za določena obdobja (leta). Za leta 1939 ter 1945 do 1954 so podatki povzeti po Turku (1955)

Leto	Posek v milijon. m ³	% od prirastka	% od zaloge
1939	3,30	112	
1945	3,50	119	
1946	4,31	147	
1947	5,37	185	4,8
1948	5,98	207	
1949	6,59	240	
1950	5,15	193	
1951	4,35	161	
1947-1951	5,60	204	5,0
1952	3,79	148	
1953	3,27	129	
1954	3,06	122	
1945-1954	4,54	166	
1956	2,91	111	2,5
1961	2,89	86	1,9
1965	2,95	77	1,8
1970-1979	2,94	70	1,6
1980-1989	3,26	66	1,6
1990-1997	2,30	40	1,1

ni omejeval ali narekoval neki od zgoraj vnaprej postavljeni plan, kakor je bilo to v poznejših letih. Odločilna momenta sta bila na eni strani potreba, na drugi pa možnost in razpoložljiva sredstva. Pomanjkanje delovne sile je bila omejitev ne le pri izkoriščanju gozdov, ampak tudi pri predelavi in uporabi lesa. Nagla potreba po lesu je narekovala poseganje v gozd na najbolj dostopnih mestih, ne glede na načela pravilnega gozdnega gospodarjenja, v težnji priti čim hitreje in lažje do prepotrebne lesa, ki je ob pomanjkanju drugega gradbenega materiala mašil vse vrzeli, pogosto tudi ne glede na smotnost uporabe.

Temu obdobju je sledilo obdobje petletke (administrativno-plansko gospodarstvo), ko je bilo vse togo predpisano in načrtovano, to je tudi obdobje, ko so morali naši gozdovi za obnovo plačati najvišjo ceno.

V teh novih pogojih je bilo potrebno dobiti pregled o vseh gozdovih, ne glede na kategorijo posesti. Brez tega ni bilo mogoče sestaviti niti osnovnih proporcij za petletni plan in za letne plane. Zato je bila leta 1946

* Mag. F. P., dipl. inž. gozd., Slivice 34, Rakek, SLO

izvršena splošna inventarizacija v vseh gozdovih v mejah bivše Dravske banovine. leta 1947 pa še inventarizacija na Slovenskem Primorskem. Prvi predlog etata za vse gozdove Slovenije je bil sestavljen že leta 1947 ob prej navedeni splošni inventarizaciji gozdov, vendar se ni uveljavil, ker se je v neposrednem povojnem razdobju, pa vse do leta 1952, sekalo po potrebah ne glede na etat ali trajno zmogljivost gozdov. Leta 1951 je bila izvedena druga splošna inventarizacija vseh gozdov, njen namen pa je bil omogočiti bilanco gozdnega in lesnega gospodarstva v letih 1947-1951. To nalogo je inventarizacija tudi opravila in pokazala vse kritičnost položaja, ki je nastal zaradi preveč intenzivnega izkoriščanja gozdov. Pozitivni rezultati teh ugotovitev so postopno vse nižje obremenitve gozdov s sečnjo in vse večja skrb tako za urejanje kot tudi gojenje gozdov. Še nekaj je treba pristaviti: Slovenija je v prvi petletki (1947-1951) k izvršitvi plana distribucije (brez lokalne potrebe) prispevala 26 % od celotnih količin v Jugoslaviji (v desetletju 1945-1954 pa povprečno 22 %), medtem ko so slovenski gozdni fondi udeleženi, po površini z 10 % in po zalogi zrcle lesna mase z okoli 6 %. Slovenija je bila torej nadpovprečno obremenjena, k temu pa je pripomogla lažja dostopnost (odprtost) gozdov in večja udeležba glavlcev v lesni zalogi, ki so bili bolj zaželeni (uporabni, konjunkturi).

Kmalu po koncu tega obdobja, in sicer leta 1953, je bila z novim republiškim zakonom o gozdovih zastavljena naloga, da je treba ponovno (dejansko) ugotoviti stanje gozdov in njihovo proizvodno zmogljivost, vpeljati načrtno gospodarjenje z njimi, upoštevati načelo trajnosti in sestaviti ustrezne gozdnogospodarske načrte za vse gozdove ne glede na njihovo velikost in lastništvo (FUNKL 1975). Postopno so bili izdelani načrti in seštevki etatov okoli 400 gozdnogospodarskih enot, kolikor se jih je takrat oblikovalo v slovenskih gozdovih, je bil v letu 1960 2.600.000 m³. To je bilo glede na takrat znano proizvodno zmogljivost gozdov in na naraščajoče povpraševanje po lesu relativno malo. Vendar je potrebno upoštevati skrb gozdarjev, da bi se gozdovi po težavah živeli v neposrednem povojnem razdobju, čim hitreje okrepili, zato pa je bilo potrebno znatni del prirastka akumulirati.

Z istim zakonom je bila ustvarjena tudi stalna materialna osnova za izvajanje gozdnogospodarskih načrtov, in sicer s sredstvi, ki so se plačevali od posekanega lesa. Gozdarstvo je prešlo na samofinanciranje, ki je teklo vse do sprejetja zakona o gozdovih v letu 1993. Z določili republiške ustave iz leta 1974 se je

krog zbiranja sredstev razširil tudi na porabnike lesa in deloma državo, in to preko Samoupravne skupnosti za gozdarstvo, ki je skrbela tudi za enakomerni razvoj vseli območij v Sloveniji. Kljub prispevkom porabnikov lesa (in deloma države iz odpravljenega državnega kapitala in prispevka za ceste od prodanega goriva porabljenega v gozdovih) lahko za celotno obdobje od leta 1953 do 1993 govorimo o samofinanciranju gozdarstva v Sloveniji in o solidarnosti. Sredstva so prispevali vsi, vlagala pa so se tja kjer je bilo to potrebno. Z letom 1964 pride do enotnega gospodarjenja z vsemi gozdovi v okviru Gozdnih gospodarstev, ki prevzemajo tudi obveze za izvedbo gozdnogospodarskih načrtov. Lastnik gozda dejansko nima do svojega gozda nobenih obvez.

Preglednica 2. Razvoj gozdnih fondov v slovenskih gozdovih med leti 1947 in 1997. Podatki iz programa skrbni gozdov in drugih virov; se medsebojno ne ujemajo (* Funkl. Gozdovi na Slovenskem 1975).

Leto inventarizacije	Površina v 000 ha	Zaloga milijon m ³	Prirastek milijon m ³
1946, 1947	833 (879)	111	2,71
1952	875 (907)	85	2,12
1961	961	150	3,37
1970	1.026 (1.005)*	176 (174)*	4,18 (4,08)*
1980	1.045	194	4,92
1990	1.077	207	5,30
1996	1.099	232	6,09
1997	1.110	232	6,12

Ob pripravi dolgoročnega in srednjeročnega razvoja gozdarstva Slovenije v letih 1969 in 1971 je bil obseg sečnje, ki bi ustrezala tedanjemu stanju gozdov in omogočilo njihovo intenzivnejše izkoriščanje ter obremenilo njihovo nadaljnjo krepitev, po teh programih ocenjen na 3,5 milijonov m³ letno (FUNKL 1975). Okrog te številke so se vrtili etati območnih gozdnogospodarskih načrtov za obdobje 1971-1980 in 1981-1990, z območnimi načrti za obdobje 1991-2000 pa etati kljub občutnemu povečanju lesnih zalog, zdrknejo pod 3 milijone kubičnih metrov (2.911.940 m³). Obdobje 1970-1990 je obdobje načrtnega gospodarjenja z vsemi gozdovi ne glede na lastništvo, intenzivnih vlaganj v gozdove (tako gojenje, kot gozdne promernice) in s tem povezanih relativno visokih sečenj.

Še nekaj velja povedati v zvezi s sečnjami v prvih povojnih letih. Do sredine petdesetih let so bile sečnje v slovenskih gozdovih večje kot je bil prirastek. Če pa upoštevamo, da so bile tako lesne zaloge kot prirastek

ob inventarizacijah 1946 in 1947 ter v letu 1952 podcenjene (na to kažejo podatki ugotovljeni z gozdno-gospodarskimi načrti v prvi povojni ureditvi), se je sekalo mnogo več kot so naši gozdovi prirastali predvsem med leti 1946-1952. Ob pomanjkanju strokovnega gozdarskega kadra, za današnje razmere slabi odprtosti gozdov z gozdnimi prometnicami, bi bile lahko posledice za gozdove, ki so bili s sečnjo obremenjeni lahko še večje. Turk ugotavlja (1955), da je bilo v slovenskih gozdovih leta 1954 le 1.934 km gozdnih cest, tako je bila tedaj gostota cestnega omrežja 2,1 m/ha. Še leta 1965 je bila gostota gozdnih cest le okrog 6 m/ha, ob koncu osemdesetih let pa je zaradi intenzivne gradnje narasla na 15 m/ha.

3 GIBANJE POSEKA MED LETI 1994-97

Po letu 1990 se prično (evidentirane) sečnje zmanjševati in med leti 1994-1997, to je v obdobju ko deluje Zavod za gozdove Slovenije, kot javna gozdarska služba, dosežejo povprečno letno le še 2,311 milijona kubičnih metrov. Hkrati pa se naglo povečuje obseg varstveno-sanacijskih sečenj, saj v zadnjih štirih letih dosežejo že skoraj polovico vsega evidentiranega poseka v Sloveniji. Načrtnih (negovalnih) sečenj in sečenj za umetno obnovo je v zadnjih štirih letih le še dobra polovica (55 odstotkov) posekanih količin. To kaže na veliko prizadetost (ogroženost) naših gozdov, na drugi strani pa tudi na to, da s strokovnimi in načrtovanimi posegi v vse manjši meri usmerjamo razvoj gozdov. Ob izredno nizki intenziteti (evidentiranega) poseka (40 odstotkov prirastka in le 1,1 odstotek lesne zaloge letno) in velikem deležu varstveno-sanacijskega poseka dejansko ne usmerjamo več razvoja gozdov gozdarji, temveč le spremljamo in beležimo njihovo razvojno (naravno) pot. K tem ugotovitvam pripomore nekaj tudi neizvrševanje načrtovanih in potrebnih gojitvenih del v (predvsem) privatnih gozdovih v zadnjih letih.

Preglednica 3: Etat za obdobje 1991-2000 (območni načrti) ter posek med leti 1970 in 1989 ter leti 1994-1997 (m³/ha) za vse gozdove Slovenije.

	Slovenija (m ³ /ha)
Posek 1970-1989	3,1
Etat 1991-2000	2,7 (2,9)
Posek 1994	2,1
Posek 1995	1,9
Posek 1996	2,1
Posek 1997	2,3

Etati (možni posek) v gozdovih Slovenije za obdobje 1991-2000 zaostajajo za posekom količin v obdobju 1970-1989. Kljub relativno visokim sečnjam v letih 1970-1989, so se lesne zaloge in prirastki tudi v tem obdobju povečevali. Podatki v preglednici 3 kažejo na velik razkorak med etati iz območnih načrtov za obdobje 1991-2000 in poseki med leti 1994 in 1997. Tako velike razlike so strokovno težko razumljive in utemeljene. Vsakoletna poročila Zavoda za gozdove Slovenije kažejo, da se močno povečujejo tako lesne zaloge kot prirastki, kar bi omogočilo prej večanje etatov in poseka ne pa njihovega zmanjšanje.

Preglednica 4: Odnos etata (na osnovi odločb območnih načrtov za obdobje 1991-2000) in prirastka, ter poseka med leti 1994-1997 in prirastka iz območnih načrtov 1991-2000 (v %) za vse gozdove Slovenije.

	Slovenija (v %)
Etat/prirastek	55
Posek 1994/ prirastek	40
Posek 1995/ prirastek	35
Posek 1996/ prirastek	38
Posek 1997/ prirastek	42

Naglo večanje lesnih zalog (in posredno tudi prirastka) omogočajo zelo nizke intenzitete poseka v odnosu na prirastek, saj se poseka v gozdovih v Sloveniji v zadnjih letih v povprečju manj kot polovico prirastka. Intenzitete poseka pod polovico prirastka imata med državami Evropske unije le Italija in Irska, ki pa imata bistveno nižje lesne zaloge kot državni gozdovi v Sloveniji. V večini drugih držav Evropske unije pa se gibljejo poseki med 60 in 80 odstotki prirastka.

Preglednica 4: Odnos letnega etata (na osnovi odločb območnih načrtov za obdobje 1991-2000) in lesne zaloge, ter poseka med leti 1994-1997 in lesne zaloge v določenem letu (v %) za vse gozdove Slovenije.

	Slovenija
Etat/ zaloge	1,4
Posek 1994/ zaloge	1,0
Posek 1995/ zaloge	0,9
Posek 1996/ zaloge	1,0
Posek 1997/ zaloge	1,1

4 ZAKLJUČEK

Slovenski gozdovi bi kljub poudarjanju drugih vlog gozdov lahko dajali tudi več lesa. Na to kažejo tudi primerjave z gozdarstvom v državah Evropske unije (POGAČNIK 1998), kjer smo s proizvodnjo okroglega

lesa okrog 2 m³/ha, na repu držav Evropske unije, kljub temu, da imamo nadpovprečne lesne zaloge.

To prav gotovo ni narodnogospodarsko modro, pa tudi posebej strokovno ne. Država, ki prevzema vse večje stroške financiranja in sofinanciranja dejavnosti gozdarstva in vlaganj v gozdove, mora s primernimi vzvodi doseči, da bodo gozdovi opravljali tisto lesno-proizvodno vlogo, ki so jo ob zagotavljanju vseh drugih splošnokoristnih vlog, tudi zmožni.

S sečnjami, ki dosegajo intenzitete le okoli 10 odstotkov lesne zaloge v desetih letih, gozdov ni možno negovati ter usmerjati njihovega razvoja (redčenja, usmerjanja v obnovo, sproščanje in oblikovanje pomlajenih površin). Če upoštevamo, da je od vsega poseka že med tretjino do polovice sanitarnih sečenj (ujme, sušenje, škodljivci, bolezni, in drugo), pa z veliko verjetnostjo lahko ugotovimo, da gre razvoj gozdov po svoji poti, z zelo majhnim vplivom gozdarske stroke. Ko človek gleda te številke, bi mogel dobi vtis, da je odkazilo v gozdovih Slovenije, v vse prevelikem deležu namenjeno iskanju »razlogov« zaradi katerih bi lahko določeno drevo posekali, ne pa nekim postavljenim ciljem in iz njih izhajajočih usmeritev.

Viri

- FERLIN, F., 1998. Uspešnost novega sistema sonaravnega gozdpodarjenja z gozdovi v Sloveniji. - *GozdV*, 56, 2, s. 81-96.
- FUNKL, L., 1975. Proizvodna zmogljivost gozdov. - *Gozdovi na slovenskem*. Založba borec, Ljubljana.
- GRECS, Z., 1998. Gojenje gozdov na Zavodu za gozdove Slovenije in izvajanje gojivnih del v zadnjih letih. - *GozdV*, 56, 1, s. 25-30.
- POGAČNIK, N., 1998. Nekatere značilnosti gozdov in gozdarstva v Evropski uniji. - *GozdV*, 56, 2, s. 97-103.
- TURK, Z., 1955. Izkoriščanje gozdov v desetletju 1945-1954. - *GozdV*, s. 296-320.
- WINKLER, I., MARENČE, J., 1998. Gospodarnost gozdpodarjenja z gozdovi v novih družbenih in gospodarskih razmerah. - *GozdV*, 56, 1, s. 3-11.
- ŽUMER, L., 1968. Lesno gospodarstvo. Zveza inženirjev in tehnikov gozdarstva in industrije za predelavo lesa. - Ljubljana.
- , Program razvoja gozdov v Sloveniji. Ur. l. RS 14/96.
- , Poročilo o delu Zavoda za gozdove Slovenije za leta 1994, 1995, 1996, 1997.
- , Izpis gozdnih fondov MKGP na osnovi odločb območnih načrtov 1991-2000.

GDK: 945.3

Delavnica: Poklici v gozdarstvu včeraj, danes, jutri, Postojna, 8. 5. 1998

Delavnica je bila spremljajoča prireditve ob 1. državnem tekmovanju gozdnih delavcev Slovenije, ki je bilo 8. in 9. maja letos v Postojni, in ena prvih, ki bodo potekale ob petdeseti obletnici gozdarstva srednjega šolstva v Sloveniji. Delavnico je organizirala komisija za izobraževanje pri Zvezi gozdarskih društev Slovenije v sodelovanju s Srednjo gozdarsko in lesarsko šolo v Postojni (SGLŠ) in z Gozdarskim društvom Postojna, ki je bilo tudi organizator gozdarstva tekmovanja.

Pričujoči povzetek temeljnih ugotovitev delavnice je deloma povzet iz vodilnih prispevkov avtorjev: dr. Iztoka Winklerja, mag. Pavla Kumra, mag. Mirka Medveda in Pavla Vrtovca, deloma iz izredno razgibane razprave, v kateri je sodelovala večina prisotnih. Prvotni namen organizatorja je bil, da v Gozdarskem vestniku objavijo vse štiri vodilne prispevke in posebej temeljne ugotovitve iz razprave. Žal so možnosti Gozdarskega vestnika omejene, zato smo se pri

komisiji za izobraževanje odločili, da strnemo celotno razpravo v skupen povzetek.

Delavnice so se udeležili predstavniki večine vabljenih, ki v Sloveniji delujejo na področju gozdarstva poklicnega izobraževanja ali so nanj kakorkoli vezani ali zanj zainteresirani. Skromna je bila predvsem udeležba predstavnikov gozdarstva izvajalskih podjetij in drugih izvajalcev v gozdarski operativi, sindikatov in lastnikov gozdov - tistih torej, ki jih poklicno izobraževanje najbolj živo zadeva. Nekateri so svojo odsotnost opravičili. Žal je tudi odsotnost vabljenih gotovo en izmed kazalcev stanja, v katerem se je v zadnjem desetletju znašla gozdarska sroka v Sloveniji. Odsotnost je po svoje okrnila tudi samo pestrost razprave in predstavitev zornih kotov različnih pogledov in interesov.

Namen delavnice gotovo ni bil sprejemanje nekakšnih dokončnih in obvezujočih sklepov; nasprotno - delavnica naj bi vzpodbudila slovensko gozdarsko